

Міністерство освіти і науки України

Луцький національний технічний університет

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет бізнесу та права

(повне найменування факультету)

Кафедра підприємництва, торгівлі та логістики

(повна найменування кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ
ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА (НА МАТЕРІАЛАХ ТЗОВ «УПБ САД»)

спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма Економіка підприємства

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
Групи ПТБ(ЕП)-41
Вовк Анастасія Василівна

(підпис)

Керівник:
д.е.н., проф.
Ковальська Любов Леонідівна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«15» листопада 2024 р.
К.е.н., доцент
Гарант освітньої програми:
Каміньська Ірина Миколаївна

(підпис)

Луцьк – 2024 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра підприємництва, торгівлі та логістики

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Галузь знань: 07 Управління та адміністрування

Спеціальність: 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

Освітня програма: Економіка підприємства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

« » 202 р.

З А В Д А П П Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вовк Анастасії Василівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи: Підвищення ефективності використання основних засобів підприємства (на матеріалах ТзОВ «УПБ «Сад»)

Керівник роботи: д.е.н., професор Ковальська Л.Л.

затверджені наказом закладу вищої освіти від «30» грудня 2023 р. № 493/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи « » 202 р.

3. Вихідні дані до роботи: бухгалтерська та статистична звітність, фінансові документи, нормативно-правові документи, літературні джерела та інші доступні джерела інформації

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

ВСТУП. РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ. РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ. ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ. СПИСОК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ. ДОДАТКИ.

5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу:

Лист 1. Поняття «основні засоби» та показники ефективності їх використання

Лист 2. Дерево цілей підприємства ТзОВ «УПБ «Сад»

Лист 3. Основні показники виробничої діяльності досліджуваного підприємства

Лист 4. Структура основних засобів підприємства та їх динаміка

Лист 5. Показники руху та зносу основних засобів товариства та їх динаміка

Лист 6. Показники ефективності використання основних засобів та їх динаміка

Лист 7. Факторний аналіз показника фондової бази досліджуваного підприємства

Лист 8. Розрахунки за інвестиційним проектом

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання 1	завдання 2
<i>Теоретичний розділ</i>	<i>Ковальська Л.Л.</i>		
<i>Аналітичний розділ</i>	<i>Ковальська Л.Л.</i>		
<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>Ковальська Л.Л.</i>		
<i>Нормоконтроль</i>	<i>Хомяк Н.В.</i>		

7. Дата видачі завдання 01 вересня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Прим.
1.	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 29.09.2023</i>	<i>Викон.</i>
2.	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 28.10.2023</i>	<i>Викон.</i>
3.	<i>Теоретичний розділ</i>	<i>до 29.12.2023</i>	<i>Викон.</i>
4.	<i>Аналітичний розділ</i>	<i>до 09.03.2024</i>	<i>Викон.</i>
5.	<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>до 30.03.2024</i>	<i>Викон.</i>
6.	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 13.04.2024</i>	<i>Викон.</i>
7.	<i>Формування додатків</i>	<i>до 04.05.2024</i>	<i>Викон.</i>
8.	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 11.05.2024</i>	<i>Викон.</i>
9.	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 01.06.2024</i>	<i>Викон.</i>
10.	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 04.06.2024</i>	<i>Викон.</i>
11.	<i>Представлення кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту</i>	<i>до 06.06.2024</i>	<i>Викон.</i>

Здобувач вищої освіти

Вовк А.В.
(прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

Ковальська Л.Л.
(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Вовк А.В. Підвищення ефективності використання основних засобів підприємства (на матеріалах ТзОВ «УПБ Сад»). Рукопис.

Кваліфікаційна робота бакалавра ОП «Економіка підприємства» спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність. Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2024.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, перелік джерел посилань.

У роботі досліджено засади ефективності використання основних засобів, розглянуто сутність поняття основні засоби та їх класифікацію, представлено систему показників ефективності основних засобів та напрямки підвищення ефективності використання останніх. В роботі подана загальна характеристика функціонування досліджуваного підприємства та представлений аналіз ефективності використання основних засобів.

Ключові слова: основні засоби, класифікація основних засобів, ефективність використання основних засобів, показники ефективності використання основних засобів, прибуток.

ANNOTATION

Vovk A.V. Increasing the efficiency of the use of the company's fixed assets (based on the materials of UPB Sad LLC). Manuscript.

Bachelor's qualification work of OP "Economics of enterprise" specialty 076 Entrepreneurship, trade and exchange activity. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2024.

The bachelor's qualification work consists of an introduction, two sections, conclusions and proposals, a list of reference sources.

The paper examines the principles of the efficiency of the use of fixed assets, examines the essence of the concept of fixed assets and their classification, presents a system of indicators of the effectiveness of fixed assets and directions for improving the efficiency of their use. The work presents a general description of the operation of the enterprise under study and presents an analysis of the efficiency of the use of fixed assets.

Keywords: fixed assets, classification of fixed assets, efficiency of use of fixed assets, indicators of efficiency of use of fixed assets, profit.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	9
1.1. Сутність поняття основних засобів та їх класифікація	9
1.2. Система показників ефективності використання основних засобів	13
1.3. Напрямки підвищення ефективності використання основних засобів	17
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	22
2.1 Загальна характеристика сфери діяльності підприємства ТзОВ «УПБ Сад»	22
2.2. Аналіз ефективності використання основних засобів ТзОВ «УПБ Сад»	28
2.3. Факторний аналіз дослідження зміни показників ефективності використання основних засобів ТзОВ «УПБ Сад»	36
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	42
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ	51
ДОДАТКИ	55

ВСТУП

Як відомо, основні виробничі засоби, в які входять будинки, різноманітні спорудження, машини, устаткування, а також інші засоби праці, що беруть участь у процесі виробництва продукції, є основою та твердим підґрунтям діяльності підприємства. За їх відсутності підприємство не може здійснювати свою діяльність. Тому оптимальне використання основних засобів підприємством є головним завданням, що постає перед ним.

Варто також зазначити, що сьогодні підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах є однією з головних проблем в сучасних реаліях ведення господарської діяльності. В нашій країні ступінь розвитку ринкових відносин спонукає до підвищення рівня відповідальності господарюючих суб'єктів за результати своєї діяльності.

Саме тому, на перший план виступає питання визначення ефективності використання основних засобів виробництва, реалістичне оцінювання їх технічного стану, виявлення прихованих можливостей та резервів їх підвищення. Одночасно з цим, дуже важливим моментом є виявлення основних факторів, які впливають на зміну рівня використання основних засобів вітчизняними підприємствами.

Як свідчать наукові дослідження, останніми роками збільшилось значення основних факторів виробництва, а саме основних засобів. Нині величезною проблемою є їх оптимальне збереження та своєчасне переоснащення для подальшого використання підприємством. Звісно, що зростання обсягу виробництва відбувається в основному через ефективне використання основних засобів.

Важливі проблеми щодо виявлення шляхів та методів підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах усіх форм власності досліджували в своїх працях такі економісти, як О.В. Воскобоева,

А.А. Мазаракі, В.І. Мацибора, В.І. Гринчуцький, С.Ф. Покропивний, О.С. Іванілов, А.М. Турило, І.В. Ковальчук та інші вчені.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є науково-методичне обґрунтування теоретичних положень формування основних засобів підприємства на основі проведеного аналізу, а також розробка шляхів підвищення ефективності їх використання.

Для досягнення такої мети було поставлено ряд завдань:

- дослідити економічну сутність та розглянути класифікацію основних засобів;
- оцінити процес формування основних засобів на вітчизняному підприємстві;
- проаналізувати існуючий комплекс основних засобів досліджуваного підприємства;
- представити практичні рекомендації щодо вдосконалення та підвищення ефективності використання основних засобів підприємства.

Об'єктом дослідження є аналіз та методи підвищення ефективності використання основних засобів підприємства ТзОВ «УПБ Сад».

Предметом дослідження є теоретичні та методико-прикладні засади формування системи основних засобів вітчизняного підприємства.

Методи дослідження. Для успішного розв'язання цих завдань під час нашого дослідження було використано ряд методів, а саме: елементи економічного аналізу, факторний аналіз, методи аналізу та синтезу, методи ситуаційного аналізу та методи порівняння, метод логічного узагальнення результатів, метод експертних оцінок для визначення рекомендацій та основних напрямів розвитку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

1.1. Сутність поняття основних засобів та їх класифікація

Нині, українським підприємствам для досягнення зростання обсягу виготовлення продукції варто намагатися максимально ефективно використовувати власні основні засоби. Зрозуміло, що наявність в достатній мірі прогресивних та високотехнологічних основних засобів є запорукою більш ефективного господарювання.

Для дослідження даного питання варто розглянути наявні визначення цього надзвичайно важливого поняття різними авторами. Український вчений П.С. Харів говорить, що основні засоби підприємства є «засобами праці, що використовуються у виробничій діяльності підприємства впродовж періоду, який перевищує 365 календарних днів від дати їх вводу до експлуатації, і вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним та моральним зносом» [1].

За В.І. Гринчуцьким, «основні засоби – це частина засобів виробництва, які діють у процесі виробництва протягом тривалого періоду часу, зберігають при цьому впродовж усього цього періоду натурально-речовинну форму і переносять свою вартість на продукцію по частинах у міру зносу у вигляді амортизаційних відрахувань» [2, с. 120].

В той же час, за твердженнями інших авторів, основні засоби – це наявні активи, які використовуються постійно або дуже часто протягом тривалого часу, але більше одного календарного року, для виготовлення продукції, надання послуг та виконання робіт [3, с. 123].

Одночасно з цим, основними виробничими засобами, що функціонують на підприємстві називають засоби праці, які постійно беруть участь у виробничих процесах, при цьому мають термін придатності, який більше одного

календарного року, в той же час зберігають свою початкову форму. Вони при цьому втрачають свою вартість частинами, яка пропорційно їх зносу переноситься на виготовлену продукцію [4, с. 24].

Інша група авторів під основними засобами пропонує розуміти «вартісне вираження предметів праці, що діють протягом тривалого періоду та переносять свою вартість на готовий продукт частинами в процесі виробництва» [5, с. 291].

В той же час, вітчизняна дослідниця Т.П. Макаровська, у своїх наукових працях зазначає, що основні засоби – це засоби праці, які весь час та багаторазово беруть участь у процесі виробництва. При цьому вони не змінюють свою початкову форму. Однак, вартість використовуваних основних засобів по частинах накладається на вартість готової продукції через амортизаційні відрахування [6, с. 110].

Підсумувавши вищеподані дефініції визначення основних засобів спробуємо сформулювати своє авторське бачення цього економічного терміну. Під поняттям «основні засоби» варто розуміти комплекс матеріально-виробничих цінностей, які на постійній основі беруть участь у виробничому процесі, поступово переносючи свою початкову вартість на виготовлену продукцію та які варто постійно модернізувати для підвищення ефективності їх використання.

На сьогоднішній день налічують безліч різних класифікацій, які в цілому є ідентичними, але різняться назвами, функціями та своїми властивостями. Досліджуючи літературні джерела за темою, зробимо спробу представити класичне бачення класифікаційних ознак щодо ідентифікації основних засобів підприємства. Отож, основні засоби поділяються наступним чином:

1. Стосовно участі у виробничому процесі існують:

– виробничі основні засоби – тобто ті, що безпосередньо обслуговують господарську діяльність підприємств та своєю наявністю створюють необхідні умови для її якісного здійснення;

– невиробничі основні засоби, тобто ті, які існують та використовуються для більш якісного вирішення нагальних соціальних завдань (будівництво житла для

працівників, забезпечення функціонування лікарень, закладів освіти та науки тощо).

2. За рівнем участі у виробничому процесі основні засоби вітчизняного підприємства розрізняють так:

– виділяють їх активну частину. Під ними пропонують розуміти основні засоби, які безпосередньо беруть участь у процесі виробництва продукції (в основному це машини та обладнання);

– також виділяють пасивну частину, тобто ті основні засоби, які своєю наявністю дозволяють успішно здійснювати виробничий процес (житлові та виробничі приміщення, технічні споруди та інше).

3. У свою чергу відповідно до прав власності бувають такі основні засоби:

– власні, тобто ті, на придбання яких було витрачено власні кошти;

– орендовані, тобто ті, для використання яких варто заключити договори оренди чи лізингу.

4. У відповідності до призначення основні засоби діляться на 16 груп (згідно законодавства України, а саме Податкового Кодексу України ст. 138.3.3. ПКУ), деякими з них є: земельні ділянки; будівлі, споруди, передавальні пристрої; машини та обладнання; транспорт; тимчасові (нетитульні) споруди; природні ресурси; довгострокові біологічні активи тощо [8, 9, 10].

Як свідчить наукова економічна література основні засоби подаються у фінансовій та бухгалтерській звітності за первісною (початковою) вартістю та їх зносом за рік. Зрозуміло, що інколи протягом календарного періоду вартість основних засобів міняється. В основному це пов'язане з їх фізичною зміною, реконструкцією чи модернізацією.

Сьогодні перед господарюючими суб'єктами постає важлива проблема, яка полягає в підвищенні конкурентоспроможності та якості продукції. Цього можна досягнути, коли використовувати в процесі виробництва прогресивні та сучасні основні засоби. Саме від ступеня підвищення ефективності використання основних засобів в основному і залежить конкурентоспроможність підприємства

на сучасному ринку, а також успішність його господарювання, зростання розміру прибутку та рентабельності.

Варто сказати, що частка та співвідношення груп та видів основних засобів вітчизняного підприємства у їх загальній вартості дозволяє зробити оцінку виробничої структури основних засобів.

Якісною вважається така структура основних засобів, коли їх активна частина переважає над пасивною та має динаміку зростання за досліджуваний період.

За науковими даними, виділяють такі чинники найбільшого впливу на виробничу структуру основних засобів:

- виробничо-функціональні особливості, рівень матеріально-технічного забезпечення, рівень кваліфікації та наявності персоналу підприємства;
- рівень використання найбільш прогресивних форм організації виробничого процесу;
- успішність використання та якісність процесу відтворення основних виробничих засобів;
- технічний рівень оснащення, прогресивності, ступінь спеціалізації та модернізації виробництва досліджуваного підприємства;
- географічне розміщення виробничих потужностей підприємства тощо [11, 12].

Для поліпшення виробничої структури використовуваних на підприємстві основних засобів варто здійснити ряд заходів, а саме: проведення максимально можливої модернізації обладнання; заміна застарілого устаткування на нове, більш прогресивне; підвищення рівня автоматизації виробничого процесу; проведення періодичної ліквідації незадіяного обладнання; встановлення нового обладнання, яке дозволить досягнути необхідного співвідношення між активною та пасивною частинами основних засобів тощо.

1.2. Система показників ефективності використання основних засобів

Сьогодні, існує сталий комплекс показників, що використовуються для оцінки ефективності використання основних засобів підприємства. Ці показники прийнято класифікувати за певними групами, що подані нижче.

1. Отож, найперше на що слід звернути увагу, так це на показники оцінки технічного стану основних засобів, до яких відносять:

- коефіцієнт зношення (або зносу) основних засобів;
- коефіцієнт придатності основних засобів, що є протилежним першому показнику.

2. Наступна важлива для аналізу основних засобів група показників – це показники їх руху, до них входять:

- коефіцієнт оновлення основних засобів підприємства;
- коефіцієнт вибуття основних засобів.

3. До слідуючої групи відносять показники ефективності використання основних засобів, такі як:

- коефіцієнт фондівдачі основних виробничих засобів;
- коефіцієнт фондомісткості останніх.

4. До групи коефіцієнтів технічної озброєності праці входять показники:

- фондоозброєності праці;
- механоозброєності праці;
- енергоозброєності праці;
- коефіцієнт технологічної структури основних виробничих засобів

підприємства [13, 14, 15].

Головні показники ефективності використання основних засобів підприємства представимо в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.– Головні показники ефективності використання основних засобів підприємства

Назва	Визначення	Формула
Фондовіддача	Цей показник показує скільки виготовленої продукції припадає на одиницю основних виробничих засобів	$\Phi B = \frac{BП}{OB\Phi}$
Фондомісткість	Обернений до фондовіддачі та означає скільки основних виробничих засобів треба задіяти, щоб виготовити одиницю продукції	$\Phi M = \frac{OB\Phi}{BП} = \frac{1}{\Phi B}$
Рентабельність основних виробничих засобів	Знаходиться діленням отриманого чистого прибутку до середньорічної вартості основних засобів	$P_{\phi} = \frac{\Pi}{OB\Phi}$

Варто зазначити, що успішне функціонування системи показників ефективності використання основних засобів повинно бути забезпечене дотриманням таких вимог:

- давати оцінку реальним витратам необхідних ресурсів, які використовуються в процесі ведення господарювання;
- досліджувати можливості використання прихованих можливостей для підвищення ефективності;
- вивчати доцільність використання дешевших ресурсів, але з обов'язковою умовою не знижувати якість продукції;
- забезпечувати доступ до реальної інформації як для керівників підприємства, так і для працівників на робочих місцях тощо [16, 17, 18].

В той же час, до показників технічного стану основних засобів включають:

1. Коефіцієнт зносу (зношення) основних засобів, який можна знайти за формулою:

$$K_z = Z_{оз} \times 100 / ПВ_{оз},$$

де $Z_{оз}$ – значення зносу основних засобів;

$ПВ_{оз}$ – початкова вартість основних засобів.

2. Коефіцієнт придатності основних засобів, який встановлює, яку частку основних засобів займає їх залишкова вартість від початкової вартості та розраховується за формулою:

$$K_{п} = (ПВоз - Зоз) \times 100 / ПВоз.$$

Варто згадати також і показники «руху основних засобів», до яких відносять:

1. Коефіцієнт оновлення основних засобів, який відображає частку введених в експлуатацію основних засобів у звітному періоді серед усіх основних засобів, наявних на кінець звітного періоду:

$$K_{о} = \Phi_{н} / \Phi_{к} \times 100,$$

де $\Phi_{н}$ – сума основних засобів за первісною вартістю, які були введені в експлуатацію у звітному періоді;

$\Phi_{к}$ – сума основних засобів за первісною вартістю на кінець звітного періоду.

2. Коефіцієнт вибуття основних засобів дає уявлення про ту частину основних засобів, які вибули за календарний період через вплив різних чинників, як то старіння чи знос:

$$K_{воз} = \Phi_{воз} / \Phi_{оз\ поч.} \times 100,$$

де $\Phi_{воз}$ – сума основних засобів, що вибули за календарний період через старіння чи знос;

$\Phi_{оз\ поч.}$ – сума основних засобів на початок календарного періоду.

Зазначимо, що дещо відокремлено існують такі показники, як:

1. Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання ($K_{інт}$) свідчить про обсяг продукції, який було вироблено за одиницю часу ($P_{факт}$) у відповідності до

продуктивності ($P_{\text{пасп}}$), що зазначена в паспорті цього обладнання. Його можна обчислити за такою формулою:

$$k_{\text{інт}} = P_{\text{факт}}/P_{\text{пасп}}$$

2. Також є коефіцієнт екстенсивного використання обладнання ($k_{\text{екст}}$), який дає уявлення про час, що було витрачено для проведення виробничого процесу ($T_{\text{факт}}$) в календарному періоді робочого часу ($T_{\text{кален}}$) окремо взятої одиниці обладнання. Його варто розрахувати за наступною формулою:

$$k_{\text{екст}} = T_{\text{факт}}/T_{\text{кален}}$$

3. Наступний показник – це коефіцієнт інтегрального використання обладнання ($k_{\text{інтегр}}$), який дає уявлення про ступінь загруженості виробничого устаткування, відповідно до його продуктивності та терміну його служби. Даний показник розраховується як добуток коефіцієнтів інтенсивного ($k_{\text{інт}}$) та екстенсивного ($k_{\text{екст}}$) використання обладнання за такою формулою:

$$k_{\text{інтегр}} = k_{\text{інт}} \times k_{\text{екст}} = (P_{\text{факт}}/P_{\text{пасп}}) \times (T_{\text{факт}}/T_{\text{календ}})$$

4. Наступним підсумковим показником є так званий Резерв виробничої потужності (R_n), який дає уявлення, як реально та на яку величину можна підвищити ефективність використання виробничого обладнання, не порушуючи умов його використання за технічним паспортом. Його доцільно розраховувати за формулою:

$$R_n = 1 - k_{\text{інтегр}}$$

Отож, ми розглянули головні показники, які характеризують ефективність використання основних виробничих засобів та можемо зробити відповідні висновки. Будь-яке рішення щодо підвищення ефективності використання основних засобів, повинно насамперед забезпечувати зростання обсягу виробництва продукції через підвищення ефективності використання обладнання та устаткування, через підвищення коефіцієнта змінності обладнання, повсякчасну ліквідацію простоїв, зниження часу освоєння нових потужностей, посилення інтенсифікації виробничих процесів тощо [18, 19].

Сьогодні велика кількість українських підприємств мають в своєму володінні багато прогресивного та дороговартісного обладнання з високою продуктивністю. Тому, головним завданням для таких підприємств є необхідність забезпечення найбільшої ефективності його роботи. Важливим моментом для вирішення цієї проблеми має успішне та вчасне впровадження заходів для підвищення ефективного управління виробничими засобами, що є невід'ємною частиною процесу виробництва. В той же час, це дозволить збільшити виробничу потужність підприємства без придбання нового обладнання та без витрачання додаткових фінансових ресурсів.

1.3. Напрямки підвищення ефективності використання основних засобів підприємства

Як було виявлено, в сучасних умовах ведення господарської діяльності гостро постала проблема ефективного використання основних засобів. Зрозуміло, що при більш ефективному їх використанні буде зростати обсяг виготовлення продукції, можливе підвищення якості, також буде знижуватися потреба у введенні в виробничий процес додаткових потужностей, призведе до скорочення розриву між фізичним та моральним зносом та в цілому прискорить темпи оновлення основних засобів [20, 21].

Як свідчать наукові дослідження, ефективне використання основних засобів в свою чергу призведе до прискорення їх обіговості, що в свою чергу допомагає вирішенню проблеми їх скорочення [22, с. 54].

Одночасно з цим, більш ефективне використання основних засобів має багато дотичних країв до інших надважливих проблем в сучасних умовах господарювання, головною з яких є підвищення якості продукції. Зрозуміло, що в сучасних жорстких умовах ведення господарської діяльності лише високоякісна та конкурентоспроможна продукція буде затребуваною, а отже і реалізація цієї продукції дозволить отримати додатковий прибуток підприємством [23, 24].

Варто сказати, що успішне функціонування основних засобів залежить також яким чином їх використовують – екстенсивним чи інтенсивним. При екстенсивному методі їх використання пропонується збільшення часу роботи обладнання та одночасно з цим зростання питомої ваги цього обладнання серед загального обладнання, що є на підприємстві.

Інтенсивний шлях використання основних засобів згідно назви передбачає більш напружено користуватися обладнанням та повсякчасно підвищувати коефіцієнт його завантаження. Для цього варто проводити модернізацію обладнання, використовувати найбільш оптимальний режим його роботи, впроваджувати прогресивні технології виробництва продукції, удосконалювати механізм організації виробничого процесу, поліпшувати умови праці та відпочинку, запроваджувати новітні методи у виробничій діяльності, підвищувати кваліфікацію кадрів тощо.

Одним з надзвичайно важливих напрямків підвищення ефективності використання основних засобів на вітчизняних підприємствах є також приведення їх структури до оптимального варіанту, що передбачає відповідний баланс між їх активною та пасивною частинами.

В сучасних реаліях ведення господарської діяльності, важливого значення набула проблема підвищення ефективності відтворювальних процесів основних засобів. Варто сказати, що як скорочення, так і продовження часу використання

основних засобів значним чином впливають на ефективність їх відтворення. Зменшення терміну експлуатації основних засобів є причиною прискорення їх оновлення, зниження рівня морального старіння, зменшення ремонтно-експлуатаційних витрат, а з іншого боку це призводить до зростання собівартості продукції через значне зростання амортизаційних відрахувань [25, 26, 27].

В той же час, збільшення терміну використання основних засобів є причиною для зменшення обсягу їх введення. В цьому випадку це дозволяє зекономити значні ресурси для їх розширеного відтворення, але при цьому зменшується загальна продуктивність використовуваних основних засобів.

Саме тому, підхід до вирішення питання терміну експлуатації основних засобів повинен бути виваженими та найбільш оптимальним. У свій час це дозволить зменшити витрати суспільної праці у процесі виробництва під час усього періоду їх функціонування.

Варто наголосити, що основною відмінною ознакою зростання ефективності використання основних засобів на підприємстві є збільшення обсягу виготовлення продукції з дотриманням необхідного рівня якості.

Як свідчить наукова література, весь комплекс фінансово-економічних, техніко-технологічних, організаційно-правових заходів щодо вирішення проблеми підвищення ефективності використання основних засобів умовно ділять на дві групи:

- 1) перша з них – це значне зростання частки екстенсивного типу використання обладнання;
- 2) друга – підвищення інтенсивного навантаження використання наявного обладнання. Саме ці основні групи і складають головні напрямки ефективного використання основних засобів, кожен з яких включає цілий комплекс певних заходів чи напрямків [28, 29].

Варто зауважити, що екстенсивний тип завантаження обладнання можна збільшувати до відповідного рівня, який лише обмежується календарним фондом часу. В той же час, можливості зростання інтенсивного навантаження обладнання строго обмежуються. Одночасно з цим, проведення заходів для

зростання екстенсивного навантаження майже не потребує додаткових фінансових витрат. В той же час, зростання рівня інтенсивного використання основних засобів передбачає використання значних інвестицій. Хоча варто зазначити, що їх окупність буде швидкою за рахунок отримання додаткового розміру прибутку.

Як виявили наші дослідження, важливим резервом зростання ефективності використання основних засобів є максимально можливе скорочення простоїв обладнання. Сьогодні, на українських підприємствах кількість не використовуюваного обладнання нерідко досягає 18–22% від загальної його кількості, а внутрішньозмінні простої часто займають приблизно 12–16% робочого часу. В основному це спричинено невідповідністю пропускної здатності відокремлених виробничих одиниць, поганою організацією превентивного обслуговування та ремонту обладнання; невідповідністю кваліфікації працівників підприємства; проблемами з постачанням необхідних комплектуючих тощо [30, 31].

Варто сказати, що до впливових факторів, які призводять до зростання продуктивності устаткування, відносяться запровадження прогресивної технології, використання новітньої техніки, глибока спеціалізація процесів виробництва тощо.

Сьогодні, господарювання підприємств відбувається в складних економічних умовах. Саме тому, сучасні методи ведення виробничо-господарської діяльності повинні мати в своєму арсеналі економічні стимули для більш ефективного використання основних засобів зокрема, виробничих потужностей та основного капіталу в цілому.

Оптимізації цього процесу може посприяти успішна реалізація програми прискореного відновлення та розвитку вітчизняних підприємств; вчасне проведення акціонування підприємств; вдосконалення податкової системи, при можливості запровадження податкових канікул; використання прогресивного механізму оплати праці працівників підприємства в залежності від кінцевих результатів господарювання; впровадження сучасної та дієвої амортизаційної

політики; використання за потреби елементів інвестиційної політики; державна підтримка для успішної реалізації підприємствами інвестиційних проєктів; створення дієвого правового механізму для здійснення успішної підприємницької та зовнішньоекономічної діяльності тощо.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

2.1. Загальна характеристика показників виробничо-господарської діяльності підприємства ТзОВ «УПБ Сад»

Свої дослідження щодо проблеми підвищення ефективності використання основних засобів ми будемо здійснювати на базі товариства ТзОВ «УПБ Сад». Як відомо з установчих документів, воно було зареєстроване в державних органах реєстрації господарської діяльності в 2003 році. Варто зазначити, що на той час співзасновниками цього товариства були громадяни трьох сусідніх держав - України, Польщі та Білорусі, тому логічно, що в назві є скорочена аббревіатура УПБ. Але у 2022 році з початком повномасштабного вторгнення, було розірвано договори про співпрацю з громадянами Білорусі, але назва підприємства не була змінена та лишилася дотепер.

Як відомо, досліджуване підприємство було засноване на розпайованих землях жителів навколишніх сіл Шацького та Любомльського районів, (відомо, що після реформування, ці землі почали належати Ковельському територіальному округу). Сьогодні, досліджуване нами товариство ТзОВ «УПБ Сад» має зареєстровану юридичну адресу: с. Згорани Любомльського району, вул. Садова, 22. На сьогоднішній день, виробничі площі, наявні землі та відокремлені підрозділи розташовані на території, що належить ОТГ сіл Гупали, Мельники, Голядин, Столенські Смоляри та Світязькі Смоляри.

Вивчаючи історію розвитку нашого досліджуваного товариства, нами було виявлено, що на початку своєї діяльності воно мало лише кілька гектарів землі, оформлених через договори оренди у мешканців навколишніх сіл. Спочатку передбачалося займатися садівництвом, тому значна частина наявних земель

була зайнята під саджанці яблунь голландських сортів. Незначні виробничі площі були засаджені кущами чорної та червоної смородини, йошти тощо.

Пізніше товариство мало значні проблеми з збутом своєї продукції та відповідно фінансові проблеми. Для збереження врожаю необхідно було будувати великі та надійні холодильні камери, а також нові цехи з переробки плодово-ягідної продукції. Звісно, що все це потребувало великих інвестицій.

Тому, у зв'язку з цим, кілька років тому, керівництвом підприємства було вирішено зменшити земельні площі під плодовими деревами на користь збільшення посівів озимих зернових. Тому, після прийняття такого рішення, відбулося викопування саджанців плодових дерев та продаж їх на місцевих ринках. Отримані кошти були повернені в оборот підприємства.

На сьогоднішній день, товариство на своїх виробничих площах успішно вирощує технічні культури, такі як: соя та ріпак і зернові, а саме: озиму та яру пшеницю і кукурудзу. Зібраний врожай користується неабияким попитом на успішно реалізується на переробні регіональні підприємства.

Як записано в статуті ТзОВ «УПБ Сад», метою господарювання підприємства є вирощування, якісна переробка, а також успішна реалізація сільськогосподарської продукції.

Згідно оптимістичного сценарію планується, що товариство буде розвиватися успішно та динамічно з щорічним зростанням прибутку. Нами було розроблено дерево цілей, яке дає змогу мати уявлення про основні засади його функціонування [23].

Аналізуючи розроблене дерево цілей, можна підсумувати, що ТзОВ «УПБ Сад» в найближчій перспективі планує успішно розвиватися, поліпшувати показники свого господарювання, підвищувати ефективність використання всіх необхідних ресурсів в цілому та основних засобів зокрема.

Рисунок 2.1. Дерево цілей підприємства ТзОВ «УПБ Сад»

Як показали проведені нами дослідження, ринок продукції сільського господарства нині розвинутий досить непогано, тому підприємство змушене працювати в жорстких конкурентних умовах. Найбільшими конкурентами на місцевому ринку є СГП «Зоря», ПП «Прип'ять», СВК «П'ятидні» тощо.

Для проведення аналізу основних показників господарювання ТзОВ «УПБ Сад» сформуємо таблицю 2.1.

Таблиця 2.1. – Основні техніко-економічні показники ТзОВ «УПБ Сад» за 2021–2023 роки

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення, тис. грн. (+, -)		Відносне відхилення, %	
				2022 р. / 2021 р.	2023 р. / 2022 р.	2022 р. / 2021 р.	2023 р. / 2022 р.
Обсяг виготовлення продукції, надання послуг та виконання робіт тис. грн.	14795,0	16208,0	17745,0	1413,0	1537,0	9,6	9,5
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	13450,0	14500,0	15390,0	1050,0	890,0	7,8	6,1
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	11208,0	12000,0	12740,0	792,0	740,0	7,1	6,2
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	10450,0	10990,0	11540,0	540,0	550,0	5,2	5,0
Валовий прибуток, тис. грн.	758,0	1010,0	1200,0	252,0	190,0	33,2	18,8
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-393,0	-55,0	-15,0	338,0	40,0	Зб. в 7,1 рази	Зб. в 3,7 рази
Середньооблікова чисельність, осіб	46,0	48,0	51,0	2,0	3,0	4,3	6,3
Середньомісячна зарплата, грн.	5700,0	7200,0	9400,0	1500,0	2200,0	23,3	30,6
Середньорічна вартість основних засобів по залишковій вартості, тис. грн.	1496,0	1545,0	1575,0	49,0	30,0	3,3	1,9
Середньорічна вартість оборотних коштів підприємства, тис. грн.	2769,0	2642,0	2632,0	-127,0	-10,0	-4,6	-0,4
Середньорічна вартість виробничих ресурсів підприємства, тис. грн.	4265,0	4187,0	4207,0	-78,0	20,0	-1,8	0,5
Рентабельність (збитковість) підприємства, %	(-9,2)	(-1,3)	(-0,4)	7,9	0,9	Зб. в 6,6 рази	Зб. в 3,3 рази
Рентабельність (збитковість) основних засобів, %	(-26,3)	(-3,6)	(-0,9)	22,7	2,7	86,3	75,0
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	1303,0	1253,0	1122,0	-50,0	-131,0	-3,8	-10,5
Кредиторська заборгованість, тис. грн.	1203,0	1134,0	1136,0	-69,0	2,0	-5,7	0,2

Отож, за результатами отриманих розрахунків, можна зробити відповідні висновки:

– за досліджуваний період на підприємстві ТзОВ «УПБ Сад» прослідковується чітка динаміка зростання обсягу продукції та надання послуг. Як свідчать дані, у 2022 році проти 2021 року відбулося збільшення показника на 9,6 %. У останньому досліджуваному 2023 році він знову зріс на 9,5% проти попереднього року;

– що стосується виручки від реалізації продукції підприємства, то за вона також зростає за цей же досліджуваний період. Так, у 2022 році відбулося зростання на 7,8% проти попереднього 2021 року, а у 2023 році знову відбулося збільшення показника на 6,1%;

– в той же час, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції товариства зростають пропорційно на 7,1% та 6,2% відповідно за досліджуваними роками;

– відповідно зростала і собівартість виготовленої продукції підприємства. У 2021 році цей показник був найменшим, у слідуючому 2022 році було зростання на 5,2%, а у крайньому 2023 році ще зростання собівартості продукції на 5,0 %;

– величина валового прибутку ТзОВ «УПБ Сад» була невеликою у 2021 році, далі цей показник пропорційно зростає за досліджуваними роками – на 33,3% у 2022 році та на 18,8% у слідуючому 2023 році;

– що стосується чистого прибутку, то варто відзначити, що підприємство за всі досліджувані роки мало збитки - 393,0 тис. грн в 2021 році, у слідуючому 2022 році розмір збитку зменшився до 55,0 тис. грн. Пізніше у 2023 році рівень збитку знову знизився до 15,0 тис. грн. Тенденція зниження збитку є стабільною, також тривожним є той факт, що підприємство не мало чистого прибутку;

– за досліджуваний період середньооблікова чисельність працівників не є стабільною, так у 2021 році вона була 46 осіб, у 2022 році збільшилася до 48 працівників, а у 2023 році ще зросла до 51 особи;

– як свідчать результати аналізу, середньомісячна заробітна плата працівників товариства зростала. Так, у 2022 році її рівень збільшився на 23,3%, а у 2023 році знову збільшився на 30,6%;

– в той же час, середньорічна величина основних виробничих засобів має стійку динаміку зростання за досліджуваний період. Так, у досліджуваному 2021 році цей показник був на рівні 1496,0 тис. грн, потім він зріс до 1545,0 тис. грн за рахунок купівлі деякого обладнання, а у 2023 році – ще зріс до 1575,0 тис. грн;

– як свідчить аналіз, змінюється також і середньорічна вартість оборотних засобів. У 2022 році вона зменшилася на 10,0 % проти 2021 року, а у 2023 році ще знизилася на 4,6%. Таку тенденцію можна пояснити зниженням дебіторської заборгованості;

– за увесь досліджуваний період підприємство було нерентабельним, тому що немало чистого прибутку. Рівень збитковості у 2021 році був 9,2%, в наступному році рівень збитку знизився до 1,3%, а у крайньому досліджуваному ще знизився до 0,4%. Ця невтішна та тривожна ситуація вимагає поглиблення досліджень;

– також ми не можемо говорити про рентабельність основних засобів. Рівень збитковості основних засобів був найвищим в 2021 році на становив 26,3%, у 2022 році рівень збитковості знизився до 3,6 %, а у 2023 році ще знизився до 0,9%;

– згідно поданих результатів, дебіторська заборгованість знижується за весь аналізований період. Так у 2021 році її розмір був 1303,0 тис. грн, у 2022 році відбулося її зниження до 1253,0 тис. грн, а у 2023 році показник ще знизився до 1122,0 тис. грн. Це є позитивним моментом в діяльності товариства та означає, що відбулося зниження боргів;

– стосовно кредиторської заборгованості ми можемо відзначити, що вона також знижується. В 2021 році її розмір був 1203,0 тис. грн, в наступному досліджуваному 2022 році стало 1134,0 тис. грн, а у крайньому 2023 році ще зменшилася до 1136,0 тис. грн.

Отож, нами був проведений аналіз основних показників господарювання товариства ТзОВ «УПБ Сад», який дає підставу зробити відповідні висновки. За досліджуваний період підприємство не мало чистого прибутку, хоча варто відзначити, що існує позитивна динаміка зниження збитків.

Отож, за отриманими даними, ми можемо зробити висновки, що досліджуване підприємство було нерентабельним та неприбутковим за весь досліджуваний період, хоча у 2023 році рівень збитку значно скоротився. Здійснимо аналіз ефективності використання необхідних ресурсів, а саме основних засобів.

2.2. Аналіз ефективності використання основних засобів ТзОВ «УПБ Сад»

Сьогодні, наявність та ефективність використання прогресивного обладнання та основних засобів в цілому на сучасних українських підприємствах визначною мірою формують потенціал та виробничу потужність таких підприємств.

Тому, наріжним каменем виступає питання проведення якісного аналізу щодо забезпеченості досліджуваного підприємства ТзОВ «УПБ Сад» основними засобами, дослідженням їх руху, технічного стану, а також оцінки ефективності їх використання на підприємстві.

Зауважимо, що базою для проведення аналізу є статистична звітність, а саме: форма № 11–03 «Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)», форма № 1 «Баланс», форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності», інші обов'язкові документи, технічні паспорти певних видів обладнання та деякі інші документи.

Отож, здійснимо аналіз динаміки та структури основних засобів, результати якого подамо в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2. – Динаміка структури основних засобів ТзОВ «УПБ Сад» за 2021–2023 рр.

Групи засобів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення			
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне, тис. грн.		Відносне за структурою, %	
							2022 р. /2021 р.	2023 р. /2022 р.	2022 р. /2021 р.	2023 р. /2022 р.
1. Будинки, споруди та передавальні пристрої	658,2	44,0	664,4	43,0	685,1	43,5	6,2	20,7	-1,0	0,5
2. Машини та обладнання	463,8	31,0	525,3	34,0	543,4	34,5	61,5	18,1	3,0	0,5
3. Транспортні засоби	89,8	6,0	108,2	7,0	110,3	7,0	18,4	2,1	1,0	0,0
4. Інструменти, прилади, інвентар	134,6	9,0	154,5	10,0	165,4	10,5	19,9	10,9	1,0	0,5
5. Інші основні засоби	29,9	2,0	15,5	1,0	23,6	1,5	-14,4	8,1	-1,0	0,5
6. Малоцінні необоротні матеріальні активи	44,9	3,0	31,0	2,0	31,5	2,0	-13,9	0,5	-1,0	0,0
7. Інші необоротні матеріальні активи	74,8	5,0	46,1	3,0	15,7	1,0	-28,7	-30,4	-2,0	-2,0
Активна частина (2+3+4)	688,2	46,0	788,0	51,0	819,0	52,0	99,8	31,0	5,0	1,0
Пасивна частина	807,8	54,0	757,0	49,0	756,0	48,0	-50,8	-1,0	-5,0	-1,0
Всього	1496,0	100,0	1545,0	100,0	1575,0	100,0	49,0	30,0	0,0	0,0

Отож, як показав проведений аналіз вартість основних засобів досліджуваного підприємства змінювалася за період спостереження, а саме мала тенденцію до зростання. Так у 2022 році вона зросла на 49,0 тис. грн відносно попереднього 2021 року, а у 2023 році ще зросла на 30,0 тис. грн.

Варто зазначити, що вартість будинків, споруд та передавальних пристроїв протягом календарного досліджуваного періоду постійно зростала на 6,2 тис. грн та 20,7 тис. грн відповідно за 2022 та 2023 роки проти попередніх періодів. Деяке збільшення вартості основних засобів відбулося за групою «Машини та обладнання», а саме на 3,0% та 0,5% відповідно до попередніх досліджуваних періодів.

Вартість групи «Транспортні засоби» також зростала з 89,8 тис. грн у 2021 році до 108,1 тис. грн у 2022 році та до 110,3 тис. грн у 2023 році. Основні засоби «Інструменти, прилади, інвентар» мають стійку тенденцію зростання.

Ми дослідили, що в структурі основних засобів активна частина є більшою за пасивну за всіма досліджуваними роками, що є позитивним моментом та свідчить про ефективність використання основних засобів.

Що стосується питомої ваги машин та обладнання, то вона у 2022 році зросла на 3,0% та 0,5% відповідно. Питома вага будівель і споруд у 2022 році зменшилась на 1,0%, а у 2023 році зросла на 0,5% відповідно.

Питома вага інструменту, приладів, інвентарю серед загальної структури основних засобів у 2022 році зросла на 1,0%, а у 2023 році ще збільшилася на 0,5% відповідно. Питома вага групи «Інші основні засоби» у 2022 році зменшилася на 1,0%, а у 2023 році – зросла на 0,5% у порівнянні з попередніми роками.

Питома вага малоцінних необоротних матеріальних активів у 2022 році зменшилася на 1,0%, а у 2023 році – не змінилася в порівнянні з попередніми роками. Питома вага інших необоротних матеріальних активів у 2022 році знизилася на 2,0% та ще знизилася на 2,0% у 2023 році. На рисунку 2.2 зображена укрупнена структура основних засобів досліджуваного товариства за 2023 році.

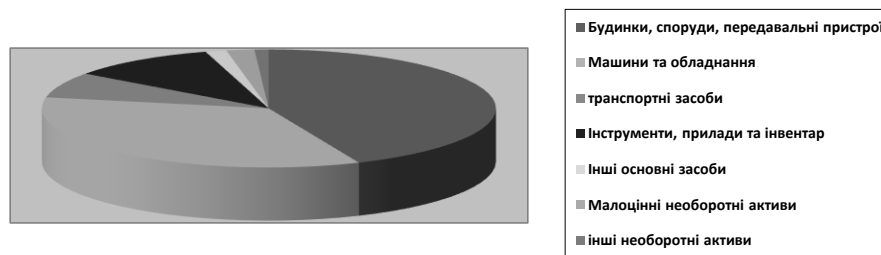

Рисунок 2.2. Питома вага структури основних засобів підприємства ТзОВ «УПБ Сад» у 2023 році, %

Як відомо, до активної частини основних засобів відносять машини та обладнання, транспорт, інструменти та прилади. Все решту відноситься до пасивної частини основних засобів.

При порівнянні структури основних засобів на початок і кінець календарного року можна прослідкувати динаміку зміни їх вартості, а також визначити їх відхилення. Для оцінки складу, руху та динаміки основних засобів досліджуваного товариства використаємо дані, що сформовані в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3. – Рух і динаміка вартості основних засобів ТзОВ «УПБ Сад» за 2021–2023 роки

Показник	Період			Відхилення			
				2022 р. / 2021 р.		2023 р. / 2022 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Наявність основних засобів на початок року, тис. грн.	2890,0	2940,0	3150,0	50,0	1,7	210,0	7,1
Введено основних засобів, тис. грн.	540,0	630,0	580,0	90,0	16,7	-50,0	-7,9
Вибуло основних засобів, тис. грн.	490,0	420,0	510,0	-70,0	-14,3	90,0	21,4

Здійснивши аналіз основних засобів, ми визначили, що їх вартість на початок кожного досліджуваного періоду зростала. Так, у 2022 році, у порівнянні

з попереднім досліджуваним 2021 роком, вартість основних засобів збільшилася на 1,7 %, що пов'язано з надходженням нового обладнання, а у 2023 році в порівнянні з попереднім 2022 роком вартість основних засобів ще збільшилася на 7,1 %.

Якщо робити порівняння величини введених та виведених основних засобів, то найбільша частина основних засобів підприємства вибула в 2023 році – 510,0 тис. грн, а найменше виведення відбулося в 2022 році, а саме 420,0 тис. грн. В той же досліджуваний період відбулося введення основних засобів, причому найбільше було введено в 2022 році., а найменшу кількість – в 2021 році.

Для кращого розуміння ситуації динаміку руху основних засобів представимо на рисунку 2.3.

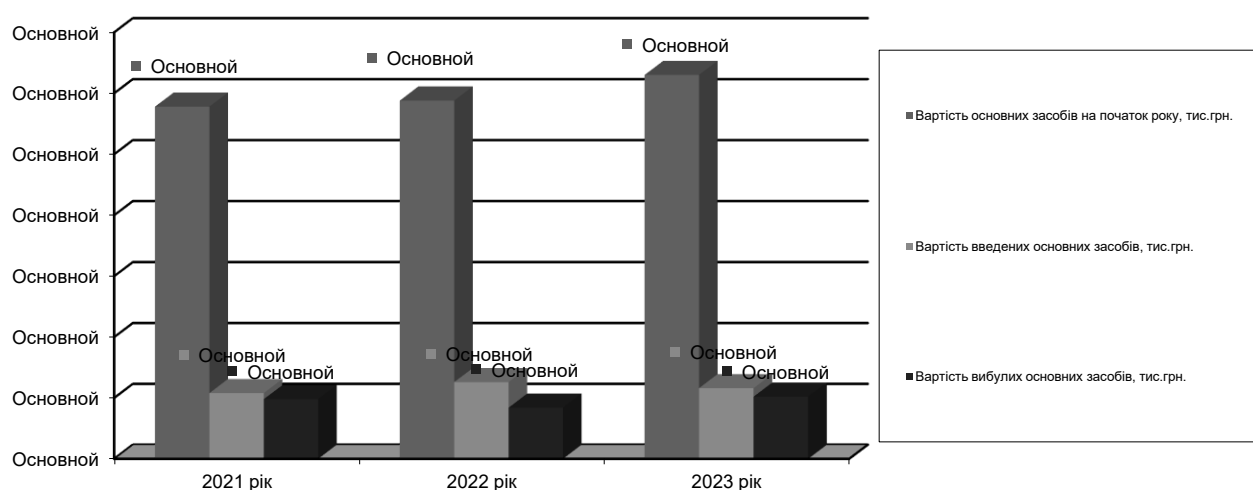

Рисунок 2.3. Динаміка руху основних засобів

ТЗОВ «УПБ Сад» за 2021–2023 роки

Далі нам необхідно розрахувати показники руху основних засобів досліджуваного підприємства ТЗОВ «УПБ Сад». Як відомо, коефіцієнт оновлення ($K_{он}$) дає уявлення про питому вагу нових основних засобів, які були введені в дію чи повністю модернізовані в загальній їх структурі в кінці календарного року:

2021 рік: $K_{он} = 540,0 / 2890,0 = 0,19$ або ступінь оновлення – 19,0%;

2022 рік: $K_{он} = 630,0 / 2940,0 = 0,21$; рівень оновлення – 21,0%;

2023 рік: $K_{он} = 580,0 / 3150,0 = 0,18$; рівень оновлення – 18,0%.

В той же час, загальний коефіцієнт вибуття ($K_{\text{виб}}$) показує інтенсивність вибуття основних засобів, а саме частку зношених, які вибули з виробничого процесу. Його можна розрахувати як співвідношення засобів, що вибули в календарному періоді до їх вартості на початку року:

$$2021 \text{ рік: } K_{\text{виб}} = 490,0 / 2890,0 = 0,17 \text{ або ступінь вибуття – } 17,0\%;$$

$$2022 \text{ рік: } K_{\text{виб}} = 420,0 / 2940,0 = 0,14; \text{ рівень вибуття – } 14,0\%;$$

$$2023 \text{ рік: } K_{\text{виб}} = 510,0 / 3150,0 = 0,16; \text{ рівень вибуття – } 16,0\%.$$

Узагальнюючий коефіцієнт приросту ($K_{\text{пр}}$) показує частку основних засобів, які були введені та вибули протягом аналізованого періоду до їх початкової вартості:

$$2021 \text{ рік: } K_{\text{пр}} = (540,0 + 490,0) / 2890,0 = 0,36 \text{ або } 36,0\%;$$

$$2022 \text{ рік: } K_{\text{пр}} = (630,0 + 420,0) / 2940,0 = 0,36 \text{ або } 36,0\%;$$

$$2023 \text{ рік: } K_{\text{пр}} = (580,0 + 510,0) / 3150,0 = 0,35 \text{ або } 35,0\%.$$

Всі розраховані показники зведемо в таблицю 2.4.

Таблиця 2.4. – Динаміка показників руху основних засобів
ТзОВ «УПБ Сад» за 2021–2023 роки

Показник	Період			Відхилення	
				2022 р. / 2021 р.	2023 р. / 2022 р.
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+, –	+, –
Коефіцієнт оновлення	0,19	0,21	0,18	0,02	- 0,03
Коефіцієнт вибуття	0,17	0,14	0,16	- 0,03	0,02
Коефіцієнт приросту	0,36	0,36	0,35	0,0	- 0,01

Як показує аналіз таблиці, в 2022 році коефіцієнт оновлення дещо зріс, а в 2023 році знову знизився на 0,03 пункти, що є негативним моментом в господарській діяльності та означає, що підприємство не в достатній мірі займається оновленням основних засобів. Одночасно з цим, коефіцієнт вибуття у 2022 році знизився проти попереднього 2021 року на 0,03, та дещо збільшився у 2023 році проти 2022 року на 0,02 пункти. Коефіцієнт приросту у 2022 році не змінився, а у 2023 році знизився на 0,01, що свідчить про низький рівень оновлення основних засобів на досліджуваному товаристві.

Далі для більш детального аналізу варто дослідити технічний стан основних засобів досліджуваного підприємства. Тому, розрахуємо рівень зносу та рівень придатності основних засобів, які подані в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5. – Аналіз зносу основних засобів

ТзОВ «УПБ Сад» за 2021–2023 роки

Показник	Період			Відхилення			
				2022 р. / 2021 р.		2023 р. / 2022 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Первісна вартість основних засобів, тис. грн.	2890,0	2940,0	3150,0	50,0	1,7	210,0	7,2
Знос основних засобів, тис. грн.	1360,0	1380,0	1560,0	20,0	1,5	180,0	13,0
Рівень зносу основних засобів, %	47,1	47,0	49,5	-0,1	-0,2	2,5	5,3
Рівень придатності основних засобів, %	52,9	53,0	50,5	0,1	0,2	-2,5	-4,7

Отож, як показують дані аналізу, початкова вартість основних засобів зростала за досліджуваними роками. В той же час, їх знос під час їх використання також зростав пропорційно за досліджуваними роками. Така ситуація спричинила зростання рівня зносу у 2023 році на 5,3% проти попереднього 2022 року. В той же час, рівень придатності основних засобів у цьому ж 2023 році знижується на 4,7% проти 2022 року.

Для наочності зміну рівня зносу та рівня придатності основних засобів представимо на рисунку 2.4.

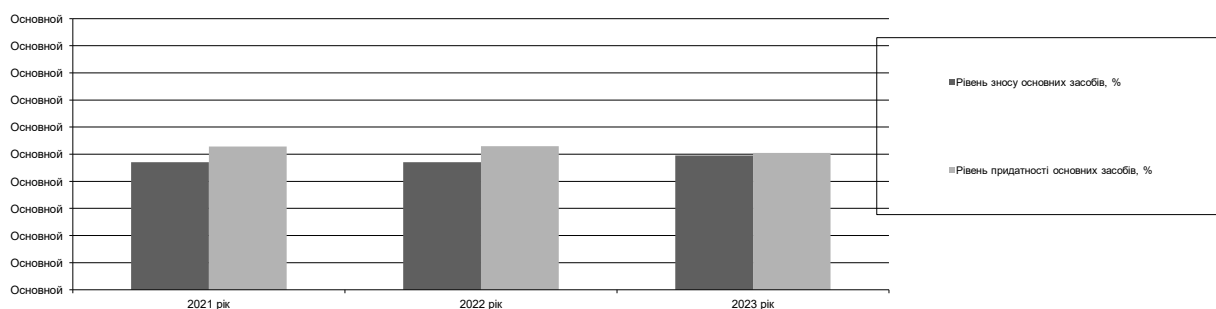

Рисунок 2.4. Динаміка рівня зносу та рівня придатності основних засобів

ТзОВ «УПБ Сад» за 2021–2023 роки

Далі необхідно проаналізувати основні показники ефективності використання основних засобів, такі як фондомісткість та фондovіддача для ТзОВ «УПБ Сад» за 2021–2023 роки (табл. 2.6).

Таблиця 2.6. – Аналіз фондovіддачі та фондомісткості основних засобів
ТзОВ «УПБ Сад» за 2021–2023 роки

Показник	Період			Відхилення			
				2022 р. / 2021 р.		2023 р. / 2022 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Обсяг випуску продукції, тис. грн.	14795,0	16208,0	17745,0	1413,0	9,6	1537,0	9,5
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	1496,0	1545,0	1575,0	49,0	3,3	30,0	1,9
Фондовіддача основних виробничих засобів, тис. грн./тис. грн.	9,9	10,5	11,3	0,6	6,1	0,8	7,6
Фондомісткість основних виробничих засобів, тис. грн./тис. грн.	0,1	0,09	0,09	-0,01	-10,0	0,0	0,0

Отже, згідно отриманих даних, фондovіддача основних виробничих засобів на досліджуваному підприємстві ТзОВ «УПБ Сад» у 2022 році збільшилася на 6,1% проти 2021 року, а у 2023 році фондovіддача ще зросла на 7,6%.

Оберненим показником до фондovіддачі є показник фондомісткості, який дає уявлення скільки було використано основних виробничих засобів для виробництва однієї гривні продукції товариства. Даний показник у 2022 році зменшився порівняно з 2021 роком на 10,0%, а у 2023 році він не змінився.

Графічно фондомісткість та фондovіддачу основних фондів ТзОВ «УПБ Сад» за 2021–2023 досліджувані роки, зобразимо на рисунку 2.5.

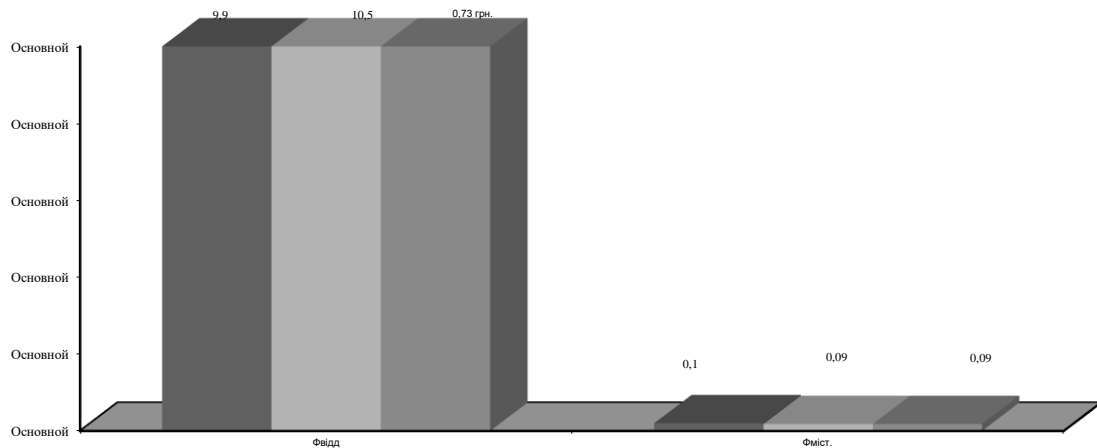

Рисунок 2.5. Динаміка фондомісткості та фондівдачі
ТзОВ «УПБ Сад» за 2021–2023 роки

Отож, на основі проведеного аналізу, можна підсумувати, що для підвищення ефективності використання основних засобів ТзОВ «УПБ Сад» доцільно звертати прискіпливу увагу на процеси поліпшення матеріально-технічної бази, проведення реконструкції чи модернізації основних виробничих засобів на більш прогресивні, виведення зі складу основних засобів застаріле обладнання і техніку, яка не використовуються у виробничому процесі в повній мірі.

Як показують дослідження, ефективне використання основних засобів та виробничих потужностей має величезне значення для підприємства. Адже лише повне їх використання знижує потребу в закупівлі додаткового обладнання та призводить до зростання обсягів випуску продукції.

2.3. Факторний аналіз дослідження зміни показників ефективності використання основних засобів ТзОВ «УПБ Сад»

Для встановлення низки факторів, які чинять вплив на динаміку основних засобів досліджуваного товариства, варто провести факторний аналіз. Зрозуміло,

що цей вплив факторів буває об'єктивного та суб'єктивного характеру та саме він сприяє зміні вартості основних засобів підприємства. Тому, під час проведення цього аналізу варто встановити їх та визначити ступінь впливу кожного з цих факторів. Отже, виникає гостра необхідність виявлення впливу різноманітних чинників на зміну основних засобів ТзОВ «УПБ Сад».

Видозмінимо модель прямої залежності показника фондівддачі через її розширення. Для цього нам варто помножити та поділити чисельник та знаменник на величину активної частини основних засобів досліджуваного підприємства та загальну вартість наявних машин та обладнання:

$$\Phi_{\text{від}} = В / ОЗ = ОЗ_{\text{а}} / ОЗ \times ОЗ_{\text{обл}} / ОЗ_{\text{а}} \times В / ОЗ_{\text{обл}} = ПВ_{\text{а}} \times ПВ_{\text{обл}} \times \Phi_{\text{від.обл}},$$

де $ОЗ_{\text{а}}$ – величина активної частини основних засобів підприємства, тис грн.;

$ОЗ_{\text{обл}}$ – вартість наявних машин та обладнання підприємства, тис грн.;

$ПВ_{\text{а}}$ – частка активної частини основних засобів, %;

$ПВ_{\text{обл}}$ – частка машин та обладнання, %;

$\Phi_{\text{від.обл}}$ – фондівддача наявних машин та обладнання, грн.

Такий факторний аналіз показника фондівддачі з використанням цієї моделі є найбільш вдалим, адже він дозволяє отримати відповіді на багато питань. За допомогою такого аналізу ми зможемо визначити як динаміка співвідношення активної та пасивної частин основних засобів будуть впливати на динаміку фондівддачі зокрема та на зміну ефективності використання основних засобів в цілому. За отриманими результатами ми зможемо зробити реалістичні висновки щодо існуючих резервів підвищення ефективності використання основних засобів.

Дані для проведення факторного аналізу фондівддачі для ТзОВ «УПБ Сад» подамо в таблиці 2.7. Встановлення впливу факторів на показник фондівддачі здійснимо способом абсолютних різниць.

Таблиця 2.7. – Вихідні дані для факторного аналізу показника фондівдачі на ТзОВ «УПБ Сад» за 2021–2023 роки

Показники	Умовні позначення	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення за роками		
					2022 р. / 2021 р.	2023 р. / 2022 р.	2023 р. / 2021 р.
1. Обсяг виробництва продукції, тис. грн.	В	14795,0	16208,0	17745,0	1413,0	1537,0	2950,0
2. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	ОЗ	1496,0	1545,0	1575,0	49,0	30,0	79,0
3. Середньорічна вартість активної частини основних засобів, тис. грн.	ОЗа	688,2	788,0	819,0	99,8	31,0	130,8
4. Питома вага активної частини основних засобів у їх вартості (р. 3 / р. 2)	ПВа	46	51	52	5,0	1,0	6,0
5. Фондовіддача (р. 1 / р. 2)	Фвід	9,9	10,5	11,3	0,6	0,8	1,4
6. Фондовіддача активної частини основних засобів (р. 1 / р. 3)	Фвід.а	21,5	20,6	21,7	-0,9	1,1	0,2
7. Середньорічна вартість машин та обладнання, тис. грн.	ОЗобл	463,8	525,3	543,4	61,5	18,1	79,6
8. Питома вага машин та обладнання в активній частині основних засобів (р. 7 / р. 3)	ПВобл	31,0	34,0	34,5	3,0	0,5	3,5
9. Фондовіддача машин та обладнання (р. 1 / р. 7)	Фвід.обл	31,9	30,9	32,7	-1,0	1,8	0,8

Далі нам необхідно розрахувати динаміку фактора показника фондівдачі за рахунок динаміки питомої ваги активної частини основних засобів за період 2022 р. / 2021 р.:

$$\Delta\text{Фвід.пв}_a = 5,0 \times 0,31 \times 31,9 = 49,5.$$

Розрахуємо динаміку фактора показника фондівдачі за рахунок зміни питомої ваги активної частини основних засобів досліджуваного підприємства за період 2023 р. / 2022 р.:

$$\Delta \text{Фвід.пв}_a = 1,0 \times 0,34 \times 30,9 = 10,5.$$

Далі нам необхідно визначити динаміку фактора показника фондівдачі за рахунок зміни питомої ваги активної частини основних засобів за період 2023 р. / 2021 р.:

$$\Delta \text{Фвід.пв}_a = 6,0 \times 0,35 \times 32,7 = 68,7.$$

Потім треба визначити зміну фактора показника фондівдачі за рахунок динаміки питомої ваги машин та обладнання серед активної частини основних засобів на період 2022 р. / 2021 р.:

$$\Delta \text{Фвід.пв}_{\text{обл}} = 0,46 \times 0,31 \times 31,9 = 4,5.$$

Далі варто визначити зміну фактора фондівдачі за рахунок зміни питомої ваги машин та обладнання в активній частині основних засобів за період 2023 р. / 2022 р.:

$$\Delta \text{Фвід.пв}_{\text{обл}} = 0,51 \times 0,34 \times 30,9 = 5,4.$$

Потім визначимо зміну фактора фондівдачі за рахунок зміни питомої ваги машин та обладнання в активній частині основних засобів за період 2023 р. / 2021 р.:

$$\Delta \text{Фвід.пв}_{\text{обл}} = 0,52 \times 0,35 \times 32,7 = 5,95.$$

Для здійснення аналізу треба розрахувати зміну фактора показника фондівдача за рахунок зміни показника фондівдачі машин та обладнання за досліджувани 2022 р. / 2021 р.:

$$\Delta \text{Фвід.фвід. обл} = 0,46 \times 0,31 \times (-1,0) = -0,14.$$

Потім варто визначити зміну фактора фондівдачі за рахунок зміни фондівдачі машин та обладнання за період 2023 р. / 2022 р.:

$$\Delta \text{Фвід.фвід. обл} = 0,51 \times 0,34 \times 1,8 = 0,3.$$

Тоді визначимо зміну фактора показника фондівдачі за рахунок зміни фондівдачі машин та обладнання за досліджуваний період протягом 2023 р. / 2021 р.:

$$\Delta \text{Фвід. фвід. обл} = 0,52 \times 0,65 \times 0,8 = 0,14.$$

Усі отримані результати впливу факторів на динаміку показника фондівдачі представлені в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8. – Результати впливу факторів на динаміку показника фондівдача основних засобів ТзОВ «УПБ Сад» за 2021–2023 роки*

Формула для розрахунку	Вплив факторів на фондівдачу		
	2022 р./ 2021 р.	2023 р./ 2022 р.	2023 р./ 2021 р.
$\Delta \text{Фвід.пв}_a = \Delta \text{ПВ}_a \times \text{ПВ}_{\text{обл.0}} \times \text{Фвід.обл.0}$	49,5	10,5	68,7
$\Delta \text{Фвід.пв}_{\text{обл}} = \text{ПВ}_{a1} \times \Delta \text{ПВ}_{\text{обл}} \times \text{Фвід.обл.0}$	4,5	5,4	5,95
$\Delta \text{Фвід.фвід.обл} = \text{ПВ}_{a1} \times \text{ПВ}_{\text{обл.1}} \times \Delta \text{Фвід.обл}$	-0,14	0,3	0,14
$\Delta \text{Фвід} = \Delta \text{Фвід.пв}_a + \Delta \text{Фвід.пв}_{\text{обл}} + \Delta \text{Фвід.фвід.обл}$	53,9	16,2	74,8

*У формулах розрахунку попередній рік позначений індексом 0, а наступний – індексом 1

Отже, проведені нами розрахунки дозволяють відслідкувати вплив питомої ваги машин та обладнання на показник фондівдачі, а також вплив динаміки питомої ваги активної частини основних засобів товариства на зміну показника

фондовіддачі. Як свідчать отримані результати існує негативний вплив вищезазначених факторів на показник фондовіддачі. А фактор впливу динаміки фондовіддачі основних засобів за рахунок динаміки показника фондовіддачі машин та обладнання має навпаки, позитивний характер.

Це все дозволяє зробити висновок про необхідність постійного підвищення ефективності використання машин та обладнання, проведення їх модернізації, заміну на більш прогресивну техніку, збільшення питомої ваги машин. В цілому збільшення питомої ваги активної частини основних засобів досліджуваного товариства ТзОВ «УПБ Сад» є головним резервом підвищення ефективності використання основних засобів. Для виконання цього завдання варто розробити ряд рекомендації та розглянути доцільність впровадження інвестиційного проєкту на цьому підприємстві.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Як було виявлено нами в процесі дослідження, українським підприємствам для ведення успішної господарської діяльності варто всілякими доступними методами максимально ефективно використовувати наявні основні засоби. Ясно, що наявність в повній мірі сучасних прогресивних та високотехнологічних основних засобів дає невичерпні можливості для більш ефективного господарювання.

Ми вивчили існуючі дефініції та спробували сформулювати авторське бачення економічного терміну «основні засоби». Під ними пропонуємо розуміти комплекс матеріально-виробничих цінностей, які на постійній основі беруть участь у виробничому процесі, поступово переносячи свою початкову вартість на виготовлену продукцію та які варто постійно модернізувати для підвищення ефективності їх використання.

Як свідчить досліджена нами наукова література, основні засоби представляються у фінансових та бухгалтерських документах за первісною (початковою) вартістю. Там же вказуються відомості про їх знос за рік та залишкову вартість на кінець року. Дуже часто бувають ситуації, коли протягом календарного року вартість основних засобів змінюється. Майже у всіх випадках це спричинено їх модернізацією, фізичною зміною чи реконструкцією.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки, важлива проблема, яка виникла перед підприємствами – це постійне підвищення якості виготовленої продукції та зростання ефективності господарювання. Зрозуміло, що цього можна досягти завдяки використанню у процесі виробництва більш новітніх, прогресивних та модернізованих основних засобів. Від ступеня вирішення проблеми ефективності використання основних засобів залежить зростання конкурентоспроможності підприємства в ринковому середовищі, його успішність ведення виробничо-господарської діяльності зокрема та збільшення прибутковості та рентабельності в цілому.

Варто зазначити, що питома вага різних видів та груп основних засобів серед їх загальної вартості дає змогу оцінити виробничу структуру основних засобів в цілому по підприємству.

Згідно отриманих досліджень, оптимальною є така структура основних засобів, коли питома вага активної частини є більшою за питому вагу пасивних основних засобів та має тенденцію зростання за період, що досліджується.

Для покращення виробничої структури наявних основних засобів на підприємстві необхідно здійснити ряд заходів, а саме: постійне проведення їх модернізації та реконструкції; виведення з виробничого процесу застарілого обладнання на заміна його на нове та прогресивне; повсякчасне підвищення автоматизації та кооперації праці; закупівля та активне використання новітнього обладнання, що дозволить отримати оптимальне співвідношення між активними та пасивними частинами основних засобів тощо.

В той же час, всі рішення, які приймаються для вирішення проблеми підвищення ефективності використання основних засобів, повинні забезпечувати зростання обсягу виготовлення продукції. Все це можна забезпечити підвищивши ефективність використання наявного обладнання, шляхом збільшення коефіцієнта змінності обладнання, максимально знизивши час простоїв, зменшення часу освоєння нових потужностей, підвищення процесів інтенсифікації тощо [9, 10].

Як показали дослідження, нині багато українських підприємств володіють прогресивним обладнанням з високою продуктивністю. Саме тому, на цьому етапі розвитку, основним завданням для таких підприємств є важливість досягнення найбільшої ефективності роботи цього устаткування та обладнання. Головним моментом у вирішенні цієї проблеми є вчасне та якісне запровадження заходів для зростання ефективності управління основними засобами, адже це є невід'ємною частиною процесу виробництва високоякісної конкурентоспроможної продукції. Одночасно з цим, це дозволить наростити виробничу потужність підприємства без вкладання фінансових ресурсів в придбання нового обладнання та устаткування.

Сьогодні виділяють наступні фактори впливу на виробничу структуру основних засобів вітчизняних підприємств:

- виробничо-функціональні, організаційно-технічні та матеріальні особливості сфери економічної діяльності досліджуваного підприємства;
- організаційний механізм процесу виробництва продукції, надання послуг чи виконання робіт;
- ступінь, рівень та якість процесу відтворення основних засобів;
- рівень технічної оснащеності та ступеня модернізації виробництва;
- розміщення виробничих потужностей підприємства тощо.

Одночасно з цим, система показників та коефіцієнтів, які характеризують ефективність використання основних засобів має відповідати певним вимогам:

- відображати реалістичні витрати усіх використовуваних ресурсів, які витрачаються в виробничому процесі;
- створювати умови для реалізації можливостей зростання ефективності виробництва;
- досліджувати потенційні можливості залучення до виробничого процесу більш дешевих та доступних ресурсів, але без зниження якості продукції, що виготовляється підприємством;
- забезпечувати реалістичною та вчасною інформацією усіх працівників підприємства, від керівника до робітника тощо.

Одночасно з цим, ефективне використання основних засобів переплітається з ще одним важливим завданням, що стоїть перед сучасними підприємствами, а саме: випуском високоякісної продукції, яка випускається. Адже в умовах жорсткої конкуренції лише високоякісна продукція буде реалізовуватися належним чином, а реалізація цієї продукції дозволить отримати найвищий прибуток.

Сьогодні, на сучасних вітчизняних підприємствах, на процес підвищення ефективності використання основних засобів впливає ряд чинників, а саме: якісне та успішне управління використанням, вчасним обслуговуванням та ремонтом устаткування та обладнання.

До головних чинників, які призводять до зростання продуктивності обладнання та устаткування, можна віднести використання прогресивної технології, новітньої техніки, повсякчасну інтенсифікацію виробничих процесів тощо.

Сьогодні, у зв'язку з військовими діями на території нашої держави, господарювання підприємств відбувається в надзвичайно складних економічних та політичних умовах. Саме тому, успішні методи ведення господарської діяльності повинні використовувати прогресивні економічні стимули для підвищення ефективності використання основних виробничих засобів зокрема та основного капіталу підприємства в цілому.

Для оптимізації цього процесу доцільно розробляти та успішно реалізовувати програми швидкого відновлення та успішного розвитку українських підприємств; за потреби здійснювати акціонування вітчизняних підприємств; вдосконалювати податкову систему, за можливості використовувати податкові канікули; впроваджувати новітні механізми оплати праці працівників; активно використовувати методи стимулювання та дієвої мотивації; впроваджувати принципи сучасної амортизаційної політики; використовувати новітні елементи інвестиційної політики; впроваджувати державну підтримку для успішної реалізації підприємствами інвестиційних проєктів тощо.

Аналізуючи розроблене дерево цілей, можна зробити висновок, що ТзОВ «УПБ Сад» в перспективі прагне успішно та динамічно розвиватися, підвищувати показники ведення господарської діяльності, збільшувати ефективність використання всіх видів ресурсів, та основних засобів в тому числі.

Здійснивши аналіз основних показників виробничо-господарської діяльності досліджуваного підприємства, ми можемо зробити висновок про його нерентабельність та неприбутковість за весь досліджуваний період, хоча варто зазначити, що у 2023 році величина збитку значно знизилася.

Отож, проведений нами аналіз дозволяє зробити певні висновки, а саме: вартість основних засобів ТзОВ «УПБ Сад» мала тенденцію до зростання за

досліджуваний період. Нами було виявлено, що в загальній структурі основних засобів активна частина переважає пасивну за досліджуваний період, це є позитивним моментом в діяльності підприємства.

Далі нами були проведені дослідження величини введених та виведених основних засобів, під час яких було виявлено, що левова частка основних засобів досліджуваного підприємства вибула в 2023 році – 510,0 тис. грн, а найменше виведення відбулося в 2022 році, а саме 420,0 тис. грн. Що стосується введених основних засобів, то найбільше їх було введено в 2022 році., а найменшу їх кількість введено в 2021 році.

Як показав проведений аналіз в 2022 досліджуваному році коефіцієнт оновлення зріс, але вже в 2023 році дещо знизився. Це можна пояснити тим, що підприємство не в повній мірі займається оновленням основних засобів. Поряд з цим, коефіцієнт вибуття у 2022 році зменшився та зріс у 2023 році проти 2022 року на 0,02. Коефіцієнт приросту у 2022 році не змінювався, а у 2023 році дещо зменшився, що знову ж таки свідчить про недостатній рівень оновлення основних засобів на підприємстві.

В той же час, коли зростає початкова вартість основних засобів зростає також і їх знос, а саме у 2023 році на 5,3% проти попереднього досліджуваного 2022 року. Одночасно, знижується рівень придатності основних засобів у цьому ж 2023 році на 4,7 % проти попереднього досліджуваного року.

Ми розрахували основні показники ефективності використання основних засобів та отримали певні дані. Фондовіддача основних виробничих засобів на підприємстві ТзОВ «УПБ Сад» у 2022 році збільшилася на 6,1% проти попереднього року, а у крайньому досліджуваному 2023 році фондовіддача знову зросла на 7,6 %.

Як відомо, фондомісткість основних засобів є оберненим показником до фондовіддачі та свідчить про кількість основних засобів, які було використано для виробництва однієї гривні продукції підприємства. Розрахунки показали, що цей показник у 2022 році зменшився порівняно з 2021 роком на 10,0%, а у крайньому досліджуваному 2023 році не змінився.

На основі здійсненого нами аналізу, можна зробити висновок, що для підвищення ефективності використання основних засобів досліджуваного ТзОВ «УПБ Сад» треба найбільшу увагу звертати на покращення матеріально-технічної бази, здійснення реконструкції, модернізації основних засобів, вилучення застарілого обладнання та такого, яке не використовується в процесі виробництва продукції.

Як свідчать дослідження, ефективне використання основних засобів допомагає підприємству бути прибутковим та рентабельним. Лише у випадку якісного їх використання знижується потреба в купівлі додаткового обладнання та витрачанні фінансових ресурсів.

Проведений нами факторний аналіз дозволив помітити вплив питомої ваги машин та обладнання на фондівіддачу, а також вплив зміни частки активної частини основних засобів на динаміку фондівіддачі. Як показують результати розрахунків існує негативний вплив цих факторів на динаміку фондівіддачі. А фактор впливу зміни фондівіддачі за рахунок зміни показника фондівіддачі машин та обладнання має позитивний вплив.

На основі цього ми можемо говорити про необхідність повсякчасного підвищення ефективності використання машин, обладнання та устаткування, постійну їх модернізацію, заміну старої техніки на нову прогресивну.

В загальному підсумку, збільшення частки активної частини основних засобів ТзОВ «УПБ Сад» є основним резервом зростання ефективності використання основних засобів. Для досягнення цього потрібно розробити відповідні рекомендації та дослідити доцільність впровадження інвестиційного проєкту на підприємстві.

Після детального обговорення та дослідження ситуації, що склалася на досліджуваному підприємстві, керівництвом було вирішено використати незадіяні земельні площі для вирощування гарбузів на насіння.

Як показали наукові дослідження, для вирощування гарбузів не потрібно створювати спеціальні умови, кращими попередниками для цієї культури є озимі зернові, на яких спеціалізується наше досліджуване підприємство.

Отож, після збору озимих культур, вивільнені площі очищають, потім приблизно через 1 місяць орють на глибину 25-30 см та дають землі відпочити. Взимку на навесні намагаються зберігати вологу всіма доступними методами. Пізніше проводять кілька культивацій ґрунту для його вирівнювання та для максимального знищення бур'янів. Потім необхідно вносити в ґрунт азотні добрива одночасно з поверхневим обробітком ґрунту.

Для хорошого врожаю гарбузів і якісного визрівання насіння під оранку необхідно вносити органічні добрива, а також фосфорні та калійні.

Для сівби було вирішено закупити якісне насіння в сусідній Польщі в одному з фермерських господарств. Відомо, що це насіння відібране з повністю достиглих, здорових плодів гарбуза, типових для даного сорту. Схожість такого насіння заявляється не нижче за 90%. Але для прискорення проростання та поліпшення схожості, рекомендується перед сівбою використати повітряно-тепловий обігрів протягом 7-10 діб.

Варто зауважити, що для надранньої сівби краще використовувати сухе насіння, для сівби в більш пізні строки варто замочити насіння у воді для набухання та швидшого проростання. Часто рекомендують перед сівбою протруїти насіння відповідними пестицидами для захисту від шкідників.

Сіють гарбузове насіння широкорядним способом з використанням сівалок СУПН-8 або СПЧ-6. Глибина загортання в вологий ґрунт приблизно 5–6 см, а в сухий ґрунт приблизно 8–10 см.

Строк сівби коливається від кінця квітня до початку травня, коли земля прогрілася до 10-15°C та коли вже немає небезпеки приморозків та загибелі посівів.

Ми передбачаємо, що впровадження такого інвестиційного проєкту дозволить отримати додатковий прибуток, підвищить коефіцієнт завантаження наявної техніки (сівалок відповідного виду), підвищить ефективність

господарської діяльності в цілому та ефективність використання основних засобів зокрема.

Можна спрогнозувати, що успішна реалізація впровадження такого інвестиційного проєкту на ТзОВ «УПБ Сад» призведе до підвищення ефективності, отримання додаткового прибутку та зростання ефективності діяльності в цілому. Тобто, підсумовуючи, варто зауважити, що успішна реалізація впровадження інвестиційного проєкту з вирощування гарбузів на насіння на досліджуваному ТзОВ «УПБ Сад» буде чинити позитивний вплив на підвищення ефективності використання основних засобів. Тому, на основі всього вищесказаного, можна зробити висновок, що в результаті проведення цих заходів ми досягнемо мету нашого дослідження.

Для успішної реалізації цього інвестиційного проєкту за нашими розрахунками потрібно близько 380 тис. грн. Інвестування фінансових ресурсів в цей проєкт сприятиме зростанню рентабельності та прибутковості, підвищенню ефективності діяльності, оновлення асортименту продукції та підвищення ефективності використання основних засобів. Інвестування вищеописаного проєкту пропонуємо проводити за рахунок власних коштів співвласників, так як підприємство немає прибутку, а використовувати кредитні кошти не вигідно на даному етапі господарювання.

Досліджуване підприємство володіє вільними приміщеннями, які можна пристосувати для підготовки реалізації проєкту (відбір насіння для сівби, його обробка тощо). Розрахунок усіх витрат, які понесе товариство на придбання матеріалів, транспортні витрати, навчання працівників, обслуговування сівалки тощо представлені в Додатку А, таблиця А.1.

Варто сказати, що початковий етап реалізації такого інвестиційного проєкту з вирощування гарбузів на насіння не вимагає багато часу. Тому, ми плануємо, що вже наступної весни ми зможемо його реалізувати.

Згідно оптимістичного сценарію та спираючись на проведені маркетингові дослідження, вирощування цієї продукції досліджуваним підприємством буде вигідним, адже насіння гарбуза є дуже корисним та цінним для лікувального та

дієтичного харчування та користується підвищеним попитом. Вирощена продукція буде відповідати санітарно-гігієнічним нормам та усім вимогам, які висуваються до продуктів харчування.

Для оцінювання доцільності, рівня ефективності та економічної вигідності впровадження інвестиційного проєкту з вирощування гарбузів на насіння, необхідно розрахувати такі показники ефективності, як: термін окупності інвестиційного капіталу, чисту теперішню вартість проєкту, індекс рентабельності тощо. Усі необхідні розрахунки представимо в Додатку Б.

Отож, отримані результати розрахунів, дозволяють зробити ряд висновків, що інвестиційний проєкт з вирощування гарбузів на насіння є вигідним для впровадження. Нами було отримано такі результати: період окупності має прийнятний термін, чиста теперішня вартість проєкту є позитивною, значення індексу рентабельності високе. Отож, всі отримані показники ефективності та доцільності впровадження інвестиційного проєкту свідчать, що його економічно вигідно та варто реалізовувати. Можна сказати, що впровадження проєкту з вирощування гарбузів на насіння дозволить досліджуваному підприємству розширити асортимент продукції, отримати додатковий прибуток, підвищити рентабельність, підвищити ефективність використання основних засобів зокрема та підвищити ефективність виробничо-господарської діяльності в цілому.

ПЕРЕЛІК ДжЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Економіка підприємства: навч. посібник / за ред. П.С. Харіва. Тернопіль: Економічна думка, 2022. 519 с.
2. Гринчуцький В.І., Карапетян Е.Т., Погріщук Б.В. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2019. 304 с.
3. Агрес О.Г. Економічна ефективність використання основних засобів сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. ... к.е.н.: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О.Г. Агрес ; Львівський нац. аграр. ун-т. Львів, 2019. 20 с.
4. Бурова Т. Експрес-аудит необоротних активів підприємства. *Науковий Вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Економічні науки.* 2019. № 1 (6). С. 33–38.
5. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 378 с.
6. Макаровська Т.П., Бондар Н.М. Економіка підприємства: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: МАУП, 2017. 304 с.
7. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський словник. Житомир: ПП «Рута», 2019. 224 с.
8. Гарна С.О. Аналіз підходів до трактування економічної сутності та класифікації основних засобів. *Наукові праці Південного філіалу ІІЗ НУБПУ «Кримський агротехнологічний Університет».* Економічні науки. 2021. Вип. 152. С. 288–292.
9. Домбровська Н.Р. Економічна сутність основних засобів та їх класифікації. *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси.* 2022. Вип. 9 (1). С.340–349.
10. Антонова Л.В., Левченко Н.М., Белінська С.М. Вдосконалення систем управління та обліку процесів відтворення основних засобів підприємства як складових стратегії розвитку діяльності. *Економічна наука.* 2021. № 9. С. 16–20.

11. Жердецький П.Ф., Пересада А.А. Економіка виробничого комплексу: навч. посібник. Київ: Вища школа, 2018.
12. Мазаракі А.А., Блакита Г.В., Ситник Г.В. Економіка підприємства: підручник: у 3 ч. Ч. 2 / за заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. 472 с.
13. Гусєва О.Ю., Воскобоева О.В., Хлевицька Т.Б., Голобородько А.Ю., Ромащенко О.С. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2020. 215 с.
14. Дмитрієв І.А., Шевченко І.Ю. Економіка підприємства: навч. посібник. Харків: ФОП Бровін О.В., 2018. 292 с.
15. Економіка і бізнес: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника, д.е.н., проф. О.І. Карінцевої. Суми: Університетська книга, 2021. 316 с.
16. Економіка підприємства / Л.Л. Лазебник, В.В. Гурочкіна, Л.В. Слюсарєва та ін.; за заг. ред. Л.Л. Лазебник. Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. 426 с.
17. Економіка підприємства: підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 620 с.
18. Лисак О.І., Андрєєва Л.О., Болтянська Л.О. Економіка підприємства: навч. посібник / Мелітополь: Люкс, 2020. 272 с.
19. Мішура В.Б., Спіцин А.Є. Еволюція поняття, класифікація та економічна сутність поняття основні засоби. *Науковий вісник ДДМА*. 2017. № 2 (23Е). С. 148–154.
20. Аграрний бізнес в умовах війни. Державна установа «Інститут охорони ґрунтів України. URL: <https://www.ioгу.gov.ua/>
21. Кредитування аграрного сектору під час війни. Технічна допомога на підтримку впровадження операції «Основний кредит для аграрної галузі – Україна». URL: <https://uafata.org.ua/kredituvannya-agrarnogo-sektoru-pid-chas-vijni/>

22. Ткаченко Н.М. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. Київ: Алерта, 2017. 174 с.
23. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства: навч. посібник. Житомир: ЖДТУ, 2018. 580 с.
24. Жердецький П.Ф., Пересада А.А. Економіка виробничого комплексу: навч. посібник. Київ: Вища школа, 2022.
25. Гой І.В., Смелянська Т.П. Основи підприємницької діяльності: навчально-методичний посібник. Хмельницький, 2019. 245 с.
26. Нестеренко В.Ю., Токар І.І. Конспект лекцій з дисципліни Економіка і організація виробництва. Харків: ХНАДУ, 2019. 58 с.
27. Іванілов О.С. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 728 с.
28. Косова Т.Д. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2017. 440 с.
29. Новіченко Л.С. Лізинг як форма оновлення технічної бази виробництва *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. №5. Т. 2. С. 134–142.
30. Новіченко Л.С. Продуктивність праці: аналіз показників та резерви підвищення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2022. № 3. С. 21–28.
31. Новіченко Л.С. Платоспроможність суб'єкта господарювання: сутність, економічний аналіз та напрями підвищення. *Наукові перспективи*. 2022. № 3(21). С. 83–93.
32. Новіченко Л.С. Виробнича програма підприємства: зміст, фактори впливу та порядок формування. *Збірник наукових праць «Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту»*. 2022. № 2. С. 55–61.
33. Гужел Ю. Основні засоби в новому податковому обліку. *Баланс*. 2018. № 10. С. 3–5.
34. Збірник положень (стандартів) бухгалтерського обліку: практичне

керівництво серії «Бібліотека «Баланс» [головний редактор О. Целуйко]. Дніпропетровськ: ТОВ «Баланс-Клуб», 2016. № 1. 187 с.

35. Шегда А.В., Литвиненко Т.М., Нахаба М.П. Економіка підприємства. Київ, 2015.

36. Шиян Д.В., Строченко Н.І. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Київ: Видавництво А.С. К., 2021. ISBN 966-8291-38-7.

37. Офіційний сайт Національного рейтингового агентства «Рюрік». URL: <http://rurik.com.ua/>

38. Самура Ю.О. Ризик-менеджмент у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств, установ та організацій. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 15. С. 732–738.

39. Господарський кодекс України: 436-IV у редакції 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 18–22. Ст. 144.

40. Ковальська Л.Л., Павлюк Л.В., Савош Л.В. Проектний аналіз: навч. посібник. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2014 . 264 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А
ВИХІДНІ ДАНІ ЗА ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЄКТОМ
З ВИРОЩУВАННЯ ГАРБУЗІВ НА НАСІННЯ

Таблиця А.1. Витрати на придбання матеріалів для реалізації проєкту

Стаття витрат	Вартість, грн.
Витрати на експлуатацію техніки	150000
Придбання насіння, засобів захисту рослин та мінеральних добрив	156000
Навчання персоналу	74000
Всього	380000

Таблиця А.2. Календарний графік виконання робіт

Назва	Тривалість, днів	Дата початку
Розробка проєкту	50	1.03.25
Підготовка земельних площ	10	20.03. 25
Підготовка насіння до сівби	10	30.03.25
Проведення сівби	10	10.04.25
Початок виробництва	20	30.04.25

Таблиця А.3. Очікувані фінансові (грошові) потоки

ТзОВ «УПБ Сад» за 2025–2027 рр.

Період	Очікувані фінансові (грошові) потоки, грн.
2025 рік	220090
2026 рік	280080
2027 рік	305020

ДОДАТОК Б
РОЗРАХУНКИ КРИТЕРІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ДОЦІЛЬНОСТІ
ЗА ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЄКТОМ З ВИРОЩУВАННЯ
ГАРБУЗІВ НА НАСІННЯ

Як свідчать наукові джерела, економічна сутність показника період окупності (ПО) впроваджуваного інвестиційного проєкту розуміється як очікувана кількість років, за які відшкодується початкова інвестиція. Побудуємо часову лінію та знайдемо відповідне значення.

	0	1	2	3
ГП	-380000,0 грн.	220090,0 грн.	280080,0 грн.	305020,0 грн.
СГП	-380000,0 грн.	-160290,0 грн.	119790,0 грн.	424810,0 грн.

Рисунок Б.1. Часова лінія фінансових (грошових) потоків інвестиційного проєкту на досліджуваному підприємстві

Розрахуємо період окупності:

$$ПО = 1 + \frac{160290}{280080} = 1,6 \text{ роки}$$

Отже, як показали розрахунки, період окупності даного проєкту – 1,6 роки. Варто зазначити, що реалізація цього проєкту передбачена на 3 роки, тому розрахований показник свідчить про доцільність його прийняття.

Ще одним важливим показником є дисконтований період окупності, так званий ДПО інвестиційного проєкту, який розраховується як очікуваний період, необхідний для відшкодування початкових вкладень з врахуванням рівня

інфляції. Будуючи часову лінію нам потрібно продисконтувати грошові потоки при коефіцієнті дисконтування 12%.

Дисконтування грошових потоків, що виникають на підприємстві в різні періоди часу, можна здійснити за такою формулою:

$$P = \frac{CF}{(1+r)^n}$$

де CF – грошові потоки, грн.;

r – ставка дисконту;

n – кількість років.

Дисконтовані грошові потоки будуть мати вигляд:

$$P_1 = \frac{220090}{(1+0,12)^1} = 196509,0 \text{ грн.};$$

$$P_2 = \frac{280080}{(1+0,12)^2} = 224064,0 \text{ грн.};$$

$$P_3 = \frac{305020}{(1+0,12)^3} = 217871,0 \text{ грн.}$$

Часова лінія буде мати наступний вигляд

	0	1	2	3
ГП	-380000 грн.	220090,0 грн.	280080,0 грн.	305020,0 грн.
ДГП	-380000 грн.	196509,0 грн.	224064,0 грн.	217871,0 грн.
СГП	-380000 грн.	-183491,0 грн.	40573,0,6 грн.	258444,0 грн.

Рисунок Б.2. Часова лінія дисконтованих грошових потоків за проектом

Звідси, дисконтований період окупності розраховується:

$$ДПО = 1 + \frac{183491,0}{224064,0} = 1,8 \text{ роки}$$

Отже, провівши відповідні розрахунки, ми отримали значення дисконтованого періоду окупності, яке становить 1,8 років. Цей показник свідчить про доцільність реалізації проєкту.

За методом так званої чистої теперішньої вартості (ЧТВ) чисте теперішнє значення вхідного фінансового потоку порівнюється з теперішнім значенням вихідного фінансового потоку, але з врахуванням вартості капіталу. Якщо показник ЧТВ > 0, то цей інвестиційний проєкт приймається [40, с. 32].

$$ЧТВ = -380000 + 196509,0 + 224064,0 + 217871,0 = 258444,0 \text{ грн.}$$

Чиста теперішня вартість за рохрахованим проєктом становить 258444,0 грн. Так як отримане значення додатне, то таким чином інвестиційний проєкт варто впроваджувати.

Наступний метод – це метод індексу рентабельності (ІР), який має на увазі оцінювання можливих капіталовкладень з врахуванням поточної вартості вкладених грошей. Якщо $ІР > 1$, то в цьому випадку інвестиційний проєкт доцільно прийняти [15, с. 119–123].

Тому розрахуємо даний показник:

$$ІР = (196509,0 + 224064,0 + 217871,0) / 380000 = 1,2$$

Отже, за цим показником проєкт також доцільно прийняти до впровадження.

Результати отриманих розрахунків покажемо в таблиці Б.1.

Таблиця Б.1.– Оцінка доцільності впровадження інвестиційного проекту
на ТзОВ «УПБ Сад»

Показник	Значення
Сума інвестиційних затрат	380 000,0 грн.
Чиста теперішня вартість проекту	258444,0 грн
Індекс рентабельності проекту	1,2
Термін окупності проекту	1,6 років
Дисконтований термін окупності проекту	1, 8 років

Отож, розрахувавши основні показники та критерії доцільності та ефективності впровадження інвестиційного проекту, ми отримали результати, за якими проект з вирощування гарбузів на насіння є доцільним для впровадження. Причому, існує реальна можливість отримання чистого прибутку, збільшення ефективності діяльності досліджуваного товариства та підвищення ефективності використання основних засобів.